

Överförmyndarnämndens arvoden

- en översyn

Bakgrund	3
Lagstiftning och praxis	4
Omvärldsbevakning	5
Arvodesnivåer	5
SKR	5
Överförmyndarkansliet Motala, Mjölby, Vadstena, Boxholm, Ödeshög	6
Överförmyndarnämnden i Örebro kommun	6
Överförmyndarnämnden i Västerås stad	7
Överförmyndarnämnden i Norrköpings kommun	8
Överförmyndarnämnden i Linköpings kommun	9
Jämförelse	10
Exempel	10
Uppdrag 1.	10
Uppdrag 2.	11
Uppdrag 3.	11
Nivå 4	11
Uppstartsarvoden	12
SKR	12
Överförmyndarkansliet Motala, Mjölby, Vadstena, Boxholm, Ödeshög	12
Överförmyndarnämnden i Örebro kommun	12
Högländets överförmyndarverksamhet	12
Överförmyndarnämnden i Jönköpings kommun	12
Överförmyndare i samverkan, Skövde m fl	12
Överförmyndarnämnden i Katrineholms kommun	13
Kostnadsfördelning och utbetalningstillfälle	13
Överväganden	13
Ekonomiska och resursmässiga konsekvenser	14
Uppstartsarvode	14
Ersättningsmodell	15
Förändrade arvodesnivåer	16
Sammanfattande reflektioner och rekommendationer	17
Uppstartsarvoden	18
Ersättningsmodell	18
Förändrade arvodesnivåer	19

Bakgrund

Att vara god man, förvaltare eller förordnad förmyndare innebär att ta på sig ett lagreglerat men frivilligt uppdrag som enligt föräldrabalken ersätts av ett skäligt arvode. Det är överförmyndaren i respektive kommun som beslutar om riktlinjer för arvode och kostnadsersättningar.

I Linköping betalas arvode ut av kommunen i samtliga uppdrag där ställföreträdaren begär arvode för sitt nedlagda arbete. Detta skedde tidigare genom förskottsbetalning för innevarande år, och gjordes utifrån en preliminär bedömning om uppdragets svårighetsgrad. När ställföreträdaren året därpå lämnade sin årsredovisning fastställdes arvodet, och de huvudmän som själva skulle betala arvodet fakturerades av kommunen.

Med start under verksamhetsåret 2023 beslutades att frångå de preliminära bedömningarna av uppdragens svårighetsgrad, och istället utbetala ett så kallat grundarvode i samtliga ärenden. Detta innebar att alla ställföreträdare initialt erhöll arvode motsvarande nivå 1, oaktat ärendets historiska svårighetsgrad. Anledningen härför var den överhängande risken att huvudmannen inte skulle betala ett skäligt arvode, eftersom utbetalningen grundades på ett antagande om ärendets svårighetsgrad i förväg. De korrigeringar som gjordes efter granskad årsräkning innebar i praktiken endast att förändringar gjordes så att arvoden korrigerades uppåt och inte nedåt, vilket kunde komma att innebära att ett för högt arvode betalades ut.

I syfte att ytterligare främja förutsägbarhet och rättssäkerhet fattade överförmyndarnämnden i november 2024 beslut om att med start i januari 2025 börja fasa ut förskottsbetalningarna. Från och med 1 juli 2025 avskaffas förfarandet slutligt, och arvode utbetalas därefter efter genomförd granskning. Härigenom ges överförmyndarnämnden möjlighet att fatta väl underbyggda beslut om skälig ersättning, vilket gynnar såväl huvudmän som ställföreträdare samtidigt som nämnden nu agerar i samstämmighet med gällande lagstiftning.

Redan under våren 2021 presenterades den statliga utredningen "Gode män och förvaltare – en översyn" (SOU 2021:36). Utredningen har bland annat behandlat frågan om storlek på arvode, tidpunkt för utbetalning och former för utbetalning. Den understryker att arvode inte kan avtalas eller betalas ut i förskott, men att det framöver kan behöva utredas om kommunen ska hantera utbetalningar till samtliga ställföreträdare på det sätt som i dagsläget redan sker i Linköpings kommun.

Utredningen föreslår även att grunderna för ställföreträdarskap, de som idag är *förvalta egendom, bevaka rätt och sörja för person* ersätts av *ekonomiska och personliga angelägenheter* där bevaka rätt ingår i båda delarna.

Syftet med förändringarna är enligt utredningen att stimulera fler ställföreträdare att ta svårare uppdrag, effektivisera handläggningen och stegvis anpassa riktlinjerna till nationella riktlinjer.

Nu aktuell översyn av överförmyndarnämndens arvodesriktlinjer härrör till viss del från insikten om arvodets betydelse som verktyg för att attrahera ställföreträdare. I likhet med de flesta kommuner i Sverige har överförmyndarnämnden i Linköpings kommun vissa svårigheter att möta det ökade inflödet av enskilda i behov av hjälp, i det avseendet att vi har svårt att rekrytera ställföreträdare villiga att åta sig uppdrag i samma takt. Överförmyndarnämnden arbetar aktivt med att söka nya vägar för rekrytering, och försöka nå ut till civilsamhällets ideella krafter. Att överse aktuella arvodesnivåer och tillse att dessa är konkurrenskraftiga utgör ett led i detta ständigt pågående arbete.

Lagstiftning och praxis

Av föräldrabalken (FB) 12 kap. 16 § utläses följande:

Förordnade förmyndare, gode män och förvaltare har rätt till ett skäligt arvode för uppdraget och ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för uppdragets fullgörande.

Beslut om arvode och ersättning för utgifter fattas av överförmyndaren. Överförmyndaren bestämmer dessutom i vad mån arvode och ersättning för utgifter ska betalas med medel som tillhör den enskilde.

Om det inte finns särskilda skäl för något annat, ska arvode och ersättning för utgifter, inklusive de avgifter och skatter som utgår på dem, betalas med den enskildes medel i den mån hans eller hennes beräknade inkomst under det år när uppdraget utförs överstiger 2,65 gånger prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller hans eller hennes tillgångar under samma år överstiger två gånger prisbasbeloppet.

Arvode och ersättning för utgifter som avser vård av någons rätt i oskiftat dödsbo ska betalas med dödsboets medel, om inte särskilda skäl föranleder något annat.

Arvode och ersättning för utgifter som inte ska betalas med den enskildes eller dödsboets medel ska betalas av kommunen.

Som framgår ovan anges i lagtexten inte hur ersättningen ska bestämmas. I stället regleras i första stycket bara att arvodet ska vara skäligt, samt att beslut om arvode fattas av överförmyndaren. Praxis på området är begränsad, åtminstone vad gäller generella frågor av principiell betydelse.

I RH 2021:9 har Hovrätten för Nedre Norrland sökt pröva frågan om hur ett skäligt arvode ska räknas fram. Hovrätten konstaterar initialt att det saknas närmare bestämmelser om hur ersättningen enligt 12 kap 16 § FB ska fastställas. Man konstaterar vidare att de nuvarande arvodesreglerna i sak fick sin lydelse den 1 juli 1995. Lagstiftaren tog då bort en tidigare hänvisning till att arvodet skulle bestämmas enligt fastställda grunder, med syftet att överförmyndaren skulle göra en friare bedömning än förut och undvika alltför schabloniserade lokala regler (prop. 1993/94:251 s. 220).

Hänsyn skulle i högre utsträckning tas till förhållandena i varje enskilt fall. Detta, menar domstolen, är också naturligt eftersom en skälighetsbedömning till sin natur bygger på förhållanden i det enskilda fallet. För att tillämpningen inte skulle bli skönsmässig framhålls i

förarbetena att det var självklart att överförmyndaren skulle sträva efter en rättvis och likformig bedömning. Riktlinjer och rekommendationer från dåvarande Svenska kommunförbundet¹ kunde vara ett stöd vid tillämpningen (prop. 1993/94:251 s. 221).

Hovrätten framhåller att även om en avsikt med 1995-års reform uppenbarligen var att undvika lokala riktlinjer så finns det inget som hindrar att sådana tas fram och tillämpas. I den mån överförmyndarnämndens dokument utgör regler som inte är bindande vid prövningen av enskilda fall får de alltså tillämpas. Prövningen ska dock utgå från en bedömning i enskilda fall efter skälighet.

Sammantaget kan man konstatera att överförmyndare inte har någon laglig rätt att besluta om bindande arvodesregler, men att lokala riktlinjer kan tas fram i vägledande syfte. Närmare anvisningar för hur överförmyndaren fastställer vad som utgör ett skäligt arvode lämnas emellertid inte, utan det framhålls från lagstiftaren att bedömningen ska göras i utgångspunkt från det enskilda fallet.

Omvärldsbevakning

Oaktat det faktum att varje överförmyndare själv beslutar om vad som utgör skäligt arvode, samt att kommunernas riktlinjer inte är bindande utan fordrar en bedömning i varje enskilt fall, kan det finnas ett värde i att genom en omvärldsbevakning se hur andra kommuner har valt att formulera sina riktlinjer kring arvode och ersättning.

Arvodesnivåer

SKR

I syfte att överförmyndarna och överförmyndarnämnderna skulle få ett bättre, enklare och mer adekvat underlag för sina arvodesbeslut än tidigare, gav Sveriges Kommuner och Regioner (SKR, tidigare SKL) 2007 ut cirkuläret *07:74 Förslag till ersättningsregler*. Därefter har nya cirkulär givits ut 2018 och nu senast 2022 (*Cirkulär 22:31, Arvoden och ersättningar till förmyndare, gode män och förvaltare m.fl.*), för att fånga lagändringar, ny praxis och hålla rekommendationerna uppdaterade.

¹ Liknande rekommendationer lämnas även fortsatt av SKR, se Cirkulär 22:31.

SKR lämnar genom sitt senaste cirkulär följande förslag till arvodesnivåer, primärt gällande förordnanden som god man och förvaltare enligt 11 kap. FB:

Bevaka rätt	Kr/timme
Kategori 1	200-300 kr/timme
Kategori 2	300-400 kr/timme
Kategori 3	400-550 kr/timme

Förvalta egendom	Grundarvode per år
Kategori 1	10-15 % av prisbasbelopp
Kategori 2	10-30 % av prisbasbelopp
Kategori 3	30 % - av prisbasbelopp

Sörja för person	Grundarvode per år
Kategori 1	10-15 % av prisbasbelopp
Kategori 2	10-30 % av prisbasbelopp
Kategori 3	30 % - av prisbasbelopp

Överförmyndarkansliet Motala, Mjölby, Vadstena, Boxholm, Ödeshög

Den gemensamma överförmyndarnämnden som består av kommunerna Motala, Mjölby, Vadstena, Boxholm och Ödeshög har fattat beslut om arvodesnivåer som överensstämmer med de som föreslås genom SKR:s cirkulär 22:31.

Överförmyndarnämnden i Örebros kommun

Förvalta egendom och bevaka rätt	
Kategori 1	12 % av prisbasbelopp
Kategori 2	20 % av prisbasbelopp
Kategori 3	30 % av prisbasbelopp

Sörja för person	
Kategori 1	12 % av prisbasbelopp
Kategori 2	20 % av prisbasbelopp
Kategori 3	30 % av prisbasbelopp

För uppdrag med bevaka rätt samt en ytterligare del (förvalta egendom eller sörja för person) arvoderas ett tillägg på 3 % av prisbasbeloppet för att bevaka rätt. Det innebär exempelvis att ett uppdrag som omfattar bevaka rätt och sörja för person enligt kategori 1 arvoderas med 12 % + 3 % av prisbasbeloppet. Vad gäller uppdrag som bara avser bevaka rätt och som arvoderas per timme gäller följande taxa:

Bevaka rätt	Kr/timme
Kategori 1	200 kr/timme
Kategori 2	300 kr/timme
Kategori 3	500 kr/timme

Sammantaget kan konstateras att även överförmyndarnämnden i Örebro kommun i allt väsentligt tagit ledning av SKR:s cirkulär, dock med en noggrannare precisering.

Överförmyndarnämnden i Västerås stad

För arvode till gode män enligt 11 kap. 4 § FB och förvaltare enligt 11 kap. 7 § FB har överförmyndarnämnden i Västerås stad beslutat om följande riktlinjer:

Förvalta egendom	
Kategori 1	11 % av prisbasbelopp
Kategori 2	14 % av prisbasbelopp
Kategori 3	19 % av prisbasbelopp

Sörja för person	
Kategori 1	10 % av prisbasbelopp
Kategori 2	12 % av prisbasbelopp
Kategori 3	14 % av prisbasbelopp

Övriga förordnanden	
God man enligt 11 kap. 1-3 §§ FB	5 % av prisbasbelopp
Medförmyndare & Särskilt förordnad förmyndare	5 % av prisbasbelopp
Särskilt förordnad vårdnadshavare (förmyndardelen)	200 kr/timme

Överförmyndarnämnden i Norrköpings kommun

Överförmyndarnämnden i Norrköpings kommun har beslutat att arvoda sina ställföreträdare i enlighet med sammanställningen nedan:

Bevaka rätt	
Kategori 1	3-5 % av prisbasbelopp
Kategori 2	6-8 % av prisbasbelopp

Förvalta egendom	
Kategori 1	2 % av prisbasbelopp
Kategori 2	3-5 % av prisbasbelopp
Kategori 3	7-9 % av prisbasbelopp

Sörja för person	
Kategori 1	6-9 % av prisbasbelopp
Kategori 2	10-12 % av prisbasbelopp
Kategori 3	15-17 % av prisbasbelopp
Kategori 4	18-22 % av prisbasbelopp

Överförmyndarnämnden i Linköpings kommun

Det sätt på vilket man i Linköpings kommun valt att lägga upp arvoderingen skiljer sig till viss del från den systematik som SKR, och följaktligen många andra kommuner, använder sig av. I Linköping har man valt att arvoda med tyngdpunkt på delarna förvalta egendom och bevaka rätt, och man använder sig av schablonersättning i samtliga delar.

Bevaka rätt	
Kategori 1	10 % av prisbasbelopp
Kategori 2	15 % av prisbasbelopp
Kategori 3	18 % av prisbasbelopp

Förvalta egendom	
Kategori 1	6 % av prisbasbelopp
Kategori 2	11 % av prisbasbelopp
Kategori 3	14 % av prisbasbelopp

Sörja för person	
Samtliga uppdrag	2 % av prisbasbelopp

Sammantagen bedömning	
Nivå 4	35-65 % av prisbasbelopp

Jämförelse

Schematisk omvärldsbevakning av arvodesnivåer och system	Sörja för person	Förvalta egendom	Bevaka rätt
SKR	<u>10-15 %</u>	<u>10-15 %</u>	<u>200-300</u> kr/timme
	<u>10-30 %</u>	<u>10-30 %</u>	<u>300-400</u> kr/timme
	30 - %	30 - %	400-550 kr/timme
Motala, Mjölby, Vadstena mfl	<u>10-15 %</u>	<u>10-15 %</u>	<u>200-300</u> kr/timme
	<u>10-30 %</u>	<u>10-30 %</u>	<u>300-400</u> kr/timme
	30 - %	30 - %	400-550 kr/timme
Örebro	12 %	12 % *+ 3% bevaka rätt	200 kr/timme
	20 %	20 % *+ 3% bevaka rätt	300 kr/timme
	30 %	30 % *+ 3% bevaka rätt	500 kr/timme
Västerås	10 %	11 %	-
	12 %	14 %	-
	14 %	19 %	-
Norrköping	<u>6-9 %</u>	2 %	<u>3-5 %</u>
	<u>10-12 %</u>	<u>3-5 %</u>	<u>6 -8 %</u>
	<u>15-17 %</u>	<u>7-9 %</u>	
	<u>18-22 %</u>		
Linköping	2 %	6 %	10 %
		11 %	15 %
		14 %	18 %
		Sammantagen bedömning <u>35-65 %</u>	

Exempel

Ehuru samtliga kommuner har olika riktlinjer uppställda och värderar olika typer av uppdrag olika, varför en fullständigt rättvisande jämförelse aldrig är möjlig, görs här nedan ett försök att lämna exempel på vad liknande ärenden kan resultera i för arvode med de olika sätten att arvoda.

Uppdrag 1.

Fullt godmanskap, enkelt uppdrag där huvudmannen bor på ett boende och ett antal fakturor betalas varje månad. Ansökan om färdtjänst och merkostnadsersättning görs årligen, \approx nivå 1

SKR - 10 % + 10 % = 11 760 kr (observera att SKR tillämpar intervall, här lågt räknat)

Örebro - 12 % + 15 % = 15 876 kr

Västerås - 10 % + 11 % = 12 348 kr

Norrköping - 7 % + 2 % + 4 % = 7 644 kr

Linköping - 2 % + 6 % + 10 % = 10 584 kr

Uppdrag 2.

Fullt godmanskap, huvudmannen har förmåga att agera självständigt och vidtar ibland åtgärder som får ekonomiska konsekvenser. Ekonomin är relativt enkel men det finns viss skuldproblematik. Ställföreträdaren behöver ha ett antal myndighetskontakter löpande. Inga större samarbetssvårigheter, \approx nivå 2

SKR - 20 % + 20 % + 1500 kr (300 kr x 5 h) = 25 020 kr (observera att SKR tillämpar intervall, här lågt räknat)

Örebro - 20 % + 23 % = 25 284 kr

Västerås - 12 % + 14 % = 15 288 kr

Norrköping - 16 % + 8 % + 5 % = 17 052 kr

Linköping - 15 % + 11 % + 2 % = 16 464 kr

Uppdrag 3.

Fullt godmanskap, svårare uppdrag där huvudmannen i perioder missbrukar, skulder finns, ekonomin är osäker från månad till månad och många kontakter behöver tas runt huvudmannen med ett flertal olika aktörer. Såväl huvudmannen som dennes anhöriga hör i perioder av sig och har synpunkter på ställföreträdaren, \approx nivå 3

SKR - 30 % + 30 % + 4000 kr (500 kr x 8 h) = 39 280 kr (observera att SKR tillämpar intervall, här lågt räknat)

Örebro - 30 % + 33 % = 38 808 kr

Västerås - 14 % + 19 % = 19 404 kr

Norrköping - 17 % + 9 % + 8 % = 19 992 kr

Linköping - 18 % + 14 % + 2 % = 19 992 kr

Nivå 4

Noterbart i sammanhanget är att Linköpings kommuns riktlinjer innehåller fyra olika nivåer, medan många andra kommuner använder sig av tre nivåer. SKR har valt en systematik som innebär att arvudet på nivå 3 inte har något tak, och att bedömningen av vad som utgör ett skäligt arvode i det specifika fallet blir friare. I Norrköping medger ett extra tungt uppdrag som orsakar ställföreträdaren synnerligen stor arbetsbörda under längre tid, att uppdraget bedöms tillhöra nivå 4, dock endast i delen sörja för person.

Sammanfattningsvis bör återigen noteras att en fullständigt rättvisande jämförelse inte är möjlig att företa, givet det faktum att samtliga riktlinjer som redogjorts för ovan använder sig av olika systematik och sätt att arvoda. Exemplena är ämnade att ge ledning i nämndens bedömning, inte att utgöra absolut fakta för hur samma ärende hade arvoderats i olika kommuner.

Uppstartsarvoden

En typ av systematik som de senaste åren har fått allt större spridning är att använda sig av så kallade uppstartsarvoden. Detta innebär att ställföreträdaren erhåller ett extra arvode i samband med att ett nytt ärende startas upp, samt vid byten under pågående uppdrag. Bakgrunden till detta står att finna i det extra arbete som det innebär att sätta sig in i ett nytt uppdrag, där ställföreträdaren behöver etablera en relation med sin huvudman, sätta sig in i och informera sig om uppdragets karaktär och omfattning, samt därtill ha en hög grad av kontakt med olika aktörer och myndigheter.

SKR

SKR behandlar i Cirkulär 22:31, Arvoden och ersättningar till förmyndare, gode män och förvaltare m.fl, inte uppstartsarvoden. Inte heller Västerås eller Norrköping tycks använda sig av denna typ av extra arvoden.

Överförmyndarkansliet Motala, Mjölby, Vadstena, Boxholm, Ödeshög

Ersättning lämnas för det merarbete som ett nytt uppdrag innebär, och ersättningen uppgår till 2 500 kr i delen förvalta egendom och 2 500 kr i delen sörja för person. Vid byten utgår ersättning om 1500 kr i delen förvalta egendom.

Överförmyndarnämnden i Örebros kommun

Överförmyndarnämnden i Örebros kommun har beslutat om att arvodera 2 000 kr för extra insatser under första året vid start av nytt uppdrag, eller 3 000 kr för omfattande insatser under första året. Vid byte arvoderas 1 000 kr för extra insatser i samband med bytet.

Höglandets överförmyndarverksamhet

När man åtar sig ett nytt uppdrag inom Höglandets överförmyndarverksamhet kan man få ett uppstartsarvode, vilket uppgår till 5 % av prisbasbeloppet (2 940 kr under 2025).

Överförmyndarnämnden i Jönköpings kommun

Normalt ges ett uppstartsarvode på 3 % av prisbasbeloppet vid ett nytt uppdrag och 1 % av prisbasbeloppet vid uppstart på grund av byte. Om bedömning görs att arbetsinsatsen är högre eller lägre än vad som kan anses normalt ska detta avspeglas i arvodesbeslutet. (1 764 kr respektive 588 kr under 2025)

Överförmyndare i samverkan, Skövde m fl

Helt nya uppdrag som god man eller förvaltare ger ett uppstartsarvode på 1 000 kr. Vid byte ges ett extra arvode på 500 kr till ställföreträdaren som tar över uppdraget.

Överförmyndarnämnden i Katrineholms kommun

Vid åtagande av ett nytt uppdrag inom godmanskap eller förvaltarskap tilldelas ett uppstartsarvode på 2 000 kr till ställföreträdaren. Detta arvode betalas endast ut om uppdraget omfattar någon av delarna bevaka rätt eller förvalta egendom. Diskussion förs om att införa extra arvode vid byten om 500 kr.

Kostnadsfördelning och utbetalningstillfälle

Inom ramen för arbetet med denna översyn har kontakt tagits med samtliga ovan nämnda kommuner som i dagsläget använder sig av uppstartsarvoden, i syfte att undersöka huruvida övriga kommuner låter kostnaden för den här typen av arvode stanna på kommunen samt huruvida de utbetalar arvodet i samband med genomförd granskning och "vanlig" arvodering.

Av de svar som inkommit står det klart att samtliga kommuner utgår från huvudregeln; att arvodet betalas med den enskildes medel i den mån utrymme finns. Om den enskildes ekonomi understiger gränsvärdena som uppställts av lagstiftaren, eller om det annars finns särskilda skäl, stannar kostnaden på kommunen.

Vidare kan man konstatera att överförmyndarkansliet i Motala betalar ut uppstartsarvodet under samma år som förordnandet skett, medan övriga kommuner betalar ut uppstartsarvodet tillsammans med det övriga arvodet efter granskning av årsräkning/sluträkning.

Överväganden

Initialt kan konstateras att de olika överförmyndare som studerats inom ramen för denna översyn i många avseenden använder sig utav liknande system, och att många tar ledning av SKR:s cirkulär. Genom de exempel som presenteras står det emellertid klart att den ersättning som ställföreträdare erhåller för liknande uppdrag kan komma att skilja sig åt beroende på vilken kommun man agerar inom.

Frågan om högre arvodesnivåer lyfts ibland som ett sätt att få fler personer att intressera sig för ställföreträdaruppdrag. Det är viktigt att poängtera att även andra faktorer har stor betydelse i detta avseende, bland annat är det viktigt att skapa goda förutsättningar för att ställföreträdare ska kunna utföra sina uppdrag på ett bra och smidigt sätt, samt att arvodet ska betalas ut inom en rimlig tid och utan onödigt krångel. Överförmyndarnämnden i Linköpings kommun tar denna fråga på stort allvar, och har hittills bland annat implementerat ett digitalt system för ställföreträdare i syfte att förenkla och förbättra förutsättningarna för uppdragens utförande. Man har också övergått till den lagenliga och nationellt vedertagna principen att arvoda efter utförd granskning, vilket på sikt förväntas innebära en smidigare och säkrare handläggning och därtill en ökad tydlighet och förutsägbarhet för ställföreträdare.

I syfte för nämnden att fortsätta ta steg mot ökad konkurrens- och attraktionskraft ämnar man genom denna översyn tillskansa sig erforderligt underlag för att kunna genomföra väl underbyggda överväganden kring det arvodesystem man använder sig av samt de arvodesnivåer man tillämpar.

Ekonomiska och resursmässiga konsekvenser

Uppstartsarvode

För det fall nämnden skulle överväga att inrätta uppstartsarvoden finns två olika sätt på vilka man kan gå tillväga; antingen lämnar man ett extra arvode om fasta x kronor, eller så använder man sig av en procentsats av prisbasbeloppet. En konsekvens av att använda sig av fasta kronor är, utöver att det skapar en tydlighet och förutsägbarhet, att summan då blir densamma oaktat tidpunkt på året då ställföreträdaren tar över ett uppdrag. Om ställföreträdaren får ett nytt uppdrag i januari 2025 eller i december 2025 spelar ingen roll, vederbörande erhåller ett uppstartsarvode om t.ex. 2 000 för år 2025 oavsett.

Använder man sig däremot av procentsatser så kommer totalsumman av uppstartsarvodet att påverkas av den period som ersätts, förutsatt att arvoderingen sker i samband med granskning av årsräkning och utbetalning av övrigt arvode. Om ställföreträdaren får ett nytt uppdrag i januari 2025 och ersätts med 5 % av prisbasbeloppet för t.ex. perioden 2025-01-15 - 2025-12-31, så kommer arvoderat belopp att överstiga det som en ställföreträdare får som istället förordnas i december 2025, och ersätts för perioden 2025-12-15 - 2025-12-31. För att komma omkring detta krävs manuell uträkning och inmatning av handläggare i varje enskilt fall.

Under 2024 anordnades 183 st nya godmanskap enligt 11 kap 4 § och förvalterskap enligt 11 kap 7 § FB. För det fall ett uppstartsarvode om 2000 kr hade utgått i dessa uppdrag, så hade kostnaden uppgått till 366 000 kr. Givet antagandet att hälften av alla huvudmän själva bekostar arvodet, så hade följaktligen kostnaden som stannar på nämnden uppgått till 183 000 kr.

Antalet genomförda byten under 2024 uppgick till 147 st, vilket innebär att kostnaden för nämnden, under förutsättning att ett extra arvode om 1000 kr hade utbetalats, skulle ha uppgått till omkring hälften av 147 000 kr, alltså 73 500 kr.

Den uppskattade ekonomiska konsekvensen av att utbetala ett extra uppstartsarvode bestående av 2000 kr för nya ärenden och 1000 kr vid byten uppgår således till strax över 250 000 kr. Förutsatt att man väljer att administrera utbetalning av detta extra arvode i samband med att man granskar årsräkningen och utbetalar det "vanliga" arvodet bedöms inte införandet ge upphov till några ökade kostnader hänförliga till personalresurser eller hantering hos kommunens löneservice.

Ersättningsmodell

I dagsläget använder överförmyndarnämnden i Linköpings kommun en typ av ersättningsmodell som skiljer sig från hur många andra kommuner arvoderar sina uppdrag. I Linköping har man valt att arvodera med tyngdpunkt på delarna förvalta egendom och bevaka rätt, medan de flesta övriga överförmyndare betalar ut den största delen av arvodet för delarna förvalta egendom och sörja för person. Sådan är också systematiken i SKR:s cirkulär.

En bidragande orsak till att man har valt att göra något av ett avsteg från den allmänt vedertagna vägen är sannolikt den handläggningstid och de resurser som tas i anspråk av att läsa redovisningshandlingar, då man som handläggare vid arvoderingen har att bedöma och värdera de insatser som ställföreträdaren har redovisat inom ramen för omfattningen "bevaka rätt", för att kunna ange hur många av de redovisade timmarna som ersätts. Det system som används i Linköping sparar även tid och administrering för ställföreträdarna, som slipper räkna och anteckna nedlagd tid för att kunna ersättas per timme.

Ett i sammanhanget intressant sätt att angripa problematiken görs av överförmyndarnämnden i Örebro kommun, där man i enlighet med normen valt att arvodera med fokus på förvalta egendom och sörja för person. Man väljer emellertid att ersätta omfattningen bevaka rätt med en procentsats om 3 % i de fall där bevaka rätt utförs i kombination med någon annan omfattning, och endast använda sig av ersättning per timme mot tidsredovisning i de fall där ställföreträdaren bara är förordnad för att bevaka rätt. Det här synsättet följer det som anammats av många överförmyndare, nämligen att bevaka rätt i mångt och mycket "ingår i" eller "följer av" de övriga omfattningarna. En ställföreträdare kan svårtligen förvalta den enskildes egendom eller sörja för dennes person utan att samtidigt och ofrånkomligt också bevaka den enskildes rätt.

I dagsläget finns det i Linköpings kommun 158 aktiva ställföreträdarskap med omfattningen förvalta egendom och bevaka rätt. Ett ärende som motsvarar nivå 2 ersätts i dag med 11 % + 15 % av prisbasbeloppet. Det finns 34 aktiva ställföreträdarskap med omfattningen sörja för person och bevaka rätt, där ett nivå 2-ärende ersätts med 2 % + 15 % av prisbasbeloppet.

För det fall nämnden skulle finna det lämpligt att övergå till en sådan ordning där förvalta egendom och sörja för person arvoderas tyngst skulle en övervägande majoritet av ställföreträdarskapen arvoderas med ett lägre belopp än i dagsläget, medan det är en i sammanhanget liten andel ställföreträdarskap som skulle generera ett högre arvode.

Ett räkneexempel, givet dagens arvodesnivåer;

Uppdrag med omfattning förvalta egendom och bevaka rätt som bedöms motsvara nivå 2, nuvarande ordning → 26 % av 58 800 kr = 15 288 kr.

Uppdrag med omfattning förvalta egendom och bevaka rätt som bedöms motsvara nivå 2, ny ordning → 13 % av 58 800 kr = 7 644 kr.

Arvodeskostnaden för dessa uppdrag skulle således halveras, och innebära en besparing för nämnden på åtminstone $7\,644 \text{ kr} \times 158 \text{ st ställföreträdarskap} = 1\,207\,752 \text{ kr} / 2 = 603\,876 \text{ kr}$, givet antagandet att hälften av huvudmännen själva kan bekosta arvoden.

Det sagda innebär samtidigt att den till ställföreträdare utgående ersättningen i dessa 158 st ställföreträdarskap skulle minska i motsvarande mån.

Uppdrag med omfattning sörja för person och bevaka rätt som bedöms motsvara nivå 2, nuvarande ordning $\rightarrow 12\% \text{ av } 58\,800 \text{ kr} = 7\,056 \text{ kr}$.

Uppdrag med omfattning sörja för person och bevaka rätt som bedöms motsvara nivå 2, ny ordning $\rightarrow 12\% \text{ av } 58\,800 \text{ kr} = 7\,056 \text{ kr}$.

Såväl arvodeskostnad som ersättning skulle förbli oförändrad gällande dessa uppdrag, givet dagens arvodesnivåer.

Noterbart i sammanhanget är att den så kallade ställföreträdarutredningen (SOU 2021:36) lämnar förslaget att uppdraget som god man eller förvaltare ska avgränsas av begreppen ekonomiska och personliga angelägenheter. Ställföreträdarens uppgift ska vara att, inom ramen för sitt förordnande, se till att huvudmannens intressen i sådana angelägenheter tas om hand. I ställföreträdarens uppdrag ska ingå att bevaka huvudmannens rätt i de angelägenheter som uppdraget omfattar.

Förslaget innebär att dagens ordning, där ett ställföreträdarskap kan omfatta delarna bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person, frångås. Förslaget stämmer väl överens med vad som nämnts tidigare gällande hur stora delar av landets överförmyndare arvoderar idag, nämligen med fokus på de ekonomiska och de personliga delarna av ett ställföreträdarskap.

Förändrade arvodesnivåer

Utifrån den sammanställning och de exempel som redogjorts för ovan går det att konstatera att de riktlinjer för fastställande av arvode och ersättning till ställföreträdare som antagits av överförmyndarnämnden i Linköpings kommun innebär att ställföreträdare verksamma i Linköpings kommun erhåller ett arvode vars storlek varken är påtagligt högt eller uppenbart lågt i förhållande till jämförbara kommuner. Vad gäller uppdrag som tillhör nivå 1 placerar sig Linköping i mitten av de jämförda ersättningarna, medan skillnaden mellan olika kommuner visar sig tydligare vad gäller uppdrag som tillhör nivå 3 - där Linköping visserligen ligger i nivå med Norrköping och Västerås, men skillnaderna gentemot de som tillämpar SKRs riktlinjer är påfallande stora.

I syfte att kunna företa en heltäckande ekonomisk analys av de olika utfall som olika justeringar av arvodesnivåerna skulle medföra, hade man behövt veta hur nämndens samtliga ärenden fördelar sig på de olika nivåerna, 1-4. Den här uppgiften går emellertid inte att inhämta utan väldigt stora ansträngningar, och förändras dessutom över tid. För att ändå tillhandahålla ett beräkningsunderlag har den totala arvodeskostnaden slagits ut på samtliga uppdrag, för att få fram ett genomsnittligt arvode i kronor och därefter i procent av

prisbasbeloppet. Därefter räknas på en procentuell höjning av arvodesnivåerna, för att ta fram jämförbara värden. Beräkningen görs utifrån arvoden exklusive sociala avgifter, på grund av att ställföreträdarna genererar olika avgifter beroende på ålder och att jämförelsen därmed skulle kunna riskera att bli missvisande.

För år 2023 uppgick överförmyndarnämndens utbetalda arvoden till en kostnad om 9,7 mnkr. Granskades gjorde totalt 995 årsräkningar och 215 sluträkningar. De 995 årsräkningarna genererade i genomsnitt ett arvode uppgående till 8 922 kr, och de 215 granskade sluträkningarna gav upphov till ett genomsnittligt arvode om 4 414 kr. För årsräkningar erhöll således ställföreträdare 2023 ett genomsnittligt arvode om 17 % av prisbasbeloppet (52 500 kr). Sluträkningarna genererade ett genomsnittsarvode om 8 % av prisbasbeloppet.

Om man istället räknar på vad en höjning av det genomsnittliga arvodet motsvarande 10 % hade inneburit, med samma antal räkningar och samma prisbasbelopp, så ser man att arvodet avseende årsräkningar skulle ha uppgått till 14 175 kr och för sluträkningar till 9 450 kr. Det sagda innebär en totalkostnad på 16,1 mnkr, en ökning om 6,4 mnkr eller nära 66 %. Att öka det totala arvodet med 5 % hade givit en ökning om 3,2 mnkr eller nära 33 %.

Observera att framförallt sluträkningarna, men till viss del även årsräkningarna, omfattar väsentligt skilda perioder, där en räkning kan avse helåret medan en annan endast avser några veckor. Skildringen ämnar inte att ge en detaljerad återgivning av varje enskild räkning, utan syftet är göra en så rättvisande jämförelse som möjligt mellan historiskt utfall och framtida utfall.

Såvitt avser år 2024 har överförmyndarnämnden 1011 årsräkningar att granska, samt 261 sluträkningar. Om man utgår från det historiska utfallet, med dagens gällande riktlinjer och 2024 års prisbasbelopp, skulle dessa räkningar medföra utbetalningar om 11 mnkr. En 5 procentig höjning av arvoden skulle generera utbetalningar om 14,6 mnkr.

Sammanfattande reflektioner och rekommendationer

Givet vad som framkommit under arbetet med denna översyn och vad som redogjorts för ovan, kan man skönja tre huvudsakliga frågor som överförmyndarnämnden har att ta ställning till, nämligen;

- bör överförmyndarnämnden i Linköpings kommun införa så kallade uppstartsarvoden?
- bör överförmyndarnämnden i Linköpings kommun ändra ersättningsmodell?
- bör överförmyndarnämnden i Linköpings kommun ändra sina riktlinjer för arvode i syfte att höja ersättningen till ställföreträdarna?

Ehuru nämnden har att bilda sin egen uppfattning och meddela sin ståndpunkt i nämnda frågeställningar, lämnas nedan en kort redogörelse av verksamhetens reflektioner.

Uppstartsarvoden

Att införa så kallade uppstartsarvoden vore ett sätt att tydliggöra och erkänna den arbetsinsats och ansträngning som ett nytt uppdrag innebär, och som det innebär att ta över ett redan pågående uppdrag efter någon annan. Det har potential att fungera som litet, men ej obetydligt, incitament för att åta sig nya uppdrag, och kan också visa den ställföreträdare som begärt sig entledigad överförmyndarnämndens ambition att hitta en efterträdare och därigenom skapa en större trygghet i att våga prova på ett uppdrag.

För det fall uppstartsarvoden skulle komma att aktualiseras är det verksamhetens uppfattning att arvodet bör utgå i form av en fast summa, snarare än i form av viss procent av prisbasbeloppet. En fast summa skapar en större tydlighet gentemot ställföreträdarna, och sparar handlägningsresurser samt minimerar risken för felaktigheter då manuella beräkningar inte behöver företas.

Vidare finns det enligt verksamheten tydliga fördelar med att administrera utbetalningen i samband med det vanliga arvodet. Eftersom nämnden nyligen har valt att frångå den tidigare modellen med förskottsutbetalning, bedöms det kunna finnas pedagogiska fördelar med att tillsvidare samla allt arvode och kunna hänvisa till en enda utbetalning. Det finns därtill även resursmässiga fördelar, i form av tidsåtgång för handläggare såväl som ställföreträdare, kostnader för papper, kuvert och postgång samt kostnad som utgår till kommunens lönehantering.

Alla ställföreträdare begär inte arvode för sitt arbete. För att handläggaren ska veta huruvida en specifik ställföreträdare önskar arvode eller inte så behöver ställföreträdaren uppge det, vilket sker genom den redogörelse som skickas in. För att veta vilka ställföreträdare som begär uppstartsarvode i ett tidigare skede än i samband med granskningen skulle en ny rutin behöva införas och någon typ av mall eller blankett för detta tas fram.

Den uppskattade ekonomiska konsekvensen av att utbetala ett extra uppstartsarvode bestående av 2000 kr för nya ärenden och 1000 kr vid byten uppgår till omkring 260 000 kr, potentiellt något lägre då antalet byten varit förhöjt under föregående år.

Ersättningsmodell

Det är enkelt att slå fast att det sätt som används för arvodering av överförmyndarnämnden i Linköpings kommun skiljer sig från stora delar av resterande landet. Fördelarna med att använda sig av den nu aktuella systematiken är framförallt hänförliga till administration, i verksamheten såväl som hos ställföreträdarna. Vidare finns en farhåga att överförmyndarnämnden genom att arvoda med tyngdpunkt på omfattningen "sörja för person" istället för "bevaka rätt" skulle kunna bli mer benägen att frångå principen om minsta möjliga ingripande åtgärd, på grund av en föreställning av att ställföreträdarskapen måste omfatta "sörja för person" i syfte att få upp arvoden på skäliga nivåer.

Samtidigt delas uppfattningen att bevaka rätt ingår i de övriga omfattningarna, och att ett skifte i ersättningsmodell vore logiskt och försvarbart. Det skulle emellertid ofrånkomligt innebära att ett stort antal ställföreträdare skulle få sina arvoden kraftigt sänkta, trots att

deras uppdrag och dess omfattning inte minskat. Mot bakgrund av det faktum att ställföreträdarutredningen lämnar ett förslag som skulle innebära att de tre nu aktuella omfattningarna skulle komma att ändras till att utgöra endast två, är det verksamhetens uppfattning att en justering av ersättningsmodell i dagsläget inte vore optimalt. Förändringen skulle sannolikt skapa stort merjobb vid implementering samt osäkerhet och oförståelse hos ställföreträdarna, vilket måste ställas mot risken att ställföreträdarutredningens förslag antas inom en snar framtid varvid förändring behöver genomföras ånyo. Verksamheten anser det därför vara lämpligt att vidhålla nu aktuell ersättningsmodell tills vidare, i väntan på genomslag av utredningen som ofrånkomligen kommer att innebära att systematiken för arvodering ändras väsentligt.

Förändrade arvodesnivåer

De arvoden som utgår till ställföreträdare är ständigt en källa till diskussioner. En del huvudmän och deras anhöriga anser att arvodena, eller kostnaderna för dem, är för höga, medan många ställföreträdare anser att arvodena är för låga. Att uppdragen är av ideell karaktär är ett ofrånkomligt faktum, men lika ofrånkomlig är också den förändring av samhället och ökning av uppdragens komplexitet som skett över tid.

Uppfattningen är att handläggare inom verksamheten ofta hamnar i diskussioner gällande arvodets storlek, och att ställföreträdare idag med hjälp av teknikens utveckling kan inneha uppdrag i andra kommuner såväl som med lätthet kunna söka information om andra kommuners riktlinjer. Det är verksamhetens uppfattning att SKR genom framttagandet av sitt cirkulär gör ett stort och verklighetsförankrat arbete i syfte att kunna lämna riktlinjer för vad som utgör skäliga arvoden. En ordning där överförmyndarnämnden använder sig av SKRs rekommendationer skulle inte bara vara en tydlig och pålitlig källa att hänvisa till, utan skulle också innebära att riktlinjerna kan uppdateras kontinuerligt utan att behöva genomföra hela arbetet med omvärldsbevakning och överväganden själva - vilket sannolikt skulle innebära en stor resursbesparing.

Även om en direkt tillämpning av SKRs rekommendationer vore eftersträvaransvärd, är verksamheten medveten om att det skulle innebära såväl justering av ersättningsmodell som en procentuell väldigt hög ökning gentemot de riktlinjer som gäller i dagsläget. Ambitionen bör vara högt ställd, med sikte på SKRs nivåer, men måhända kan den komma att behöva uppdelas med successiva höjningar till dess att nivåerna uppnås. Att fastslå riktlinjer som motsvarar medelvärdet av de i SKRs cirkulär angivna intervall skulle kunna vara ett möjligt sätt, som kan förklaras och har någon form av bäring hänförlig till det arbete som SKR gjort.